

Øster Farimagsgade skole 1948-58

Af Ole Gade Lorentzen

Skolen sidst i 1950'erne. Indgangen var helt til højre med det lille hvide skilt på. Døren i gavlen var indgangen til pedelboligen.

Skolen var som en stor blæksprutte, der hver dag med sine fangarme sugede alle børnene ind i sit gab – børnene kom fra kartoffelrækkerne, fra Zinns-, Collins- og Øster Farimagsgade, fra gaderne omkring Sølvtorvet og fra alle med de svenske bynavne fx Stockholmsgade.

Jeg boede lige over for blækspruttens krop. Fra 1. – 5. klasse – i underskolen – mødte vi kl. 11 og sluttede kl. 15/16, fordi de store (krigs)årgange fyldte skolen til bristepunktet med formiddags- og eftermiddagsklasser. Men i mellemskolen (fra 6. klasse) mødte vi klokken 8 og det betød, at når speakeren med de gode råd fra Statens Husholdningsråd, der startede tre minutter i otte, sagde ” ... nu til sidst vil jeg henlede fruernes opmærksomhed på ...” så var det med at komme af sted inden Esajaskirkens klokker ringede otte og skolens porte smækkede i med at brag for der vankede eftersidninger til de for sent ankomne.

Skolen dengang

Jeg startede i 1. klasse som 6 årig, et år tidligere end de andre. Ved indskrivningen havde jeg på min fars opfordring talt til ti på engelsk – skoleinspektøren var imponeret, så jeg kom i skole. På den første skoledag blev jeg fulgt af med mine to største storesøstre, der selv skulle starte i realklassen – 10. klasse.

På vej i skole i august 1948, jeg i 1. klasse mine søstre i realklassen.

36 drenge begyndte skolen i august 1948, men kun én af disse drenge – undertegnede – kunne forlade skolen efter 10 år med realeksamen.

En af funktionerne med skolen dengang, erfarede jeg i løbet af de ti år, var at skille fårene fra bukkene. Vi blev delt efter 5. klasse, de boglige kom i eksamensmellemskolen, de ikke-boglige kom i den fri mellem skole og de meget dygtige kom på Øster Borgerdyd gymnasium i første eksamensmellem skole med henblik på at afslutte med studentereksamen. Det var en katastrofe for min klasse: ”A-kæden” i fodbold kom i fri mellem!

Der kom dels drenge til undervejs, men i mellem skolen blev nogle smidt ud på grund af ”dårlig” opførsel. Langt de fleste drenge i fri mellem gik ud efter de syv år og fik straks en læreplads; de fleste piger blev et år eller to mere i skolen. Efter IV. mellem (9. klasse) sørgede både mellem skoleeksamen og lærernes opfattelse af god opførsel for, at der blev tyndet godt ud i rækkerne.

Skolens ”profil” var, at det skulle være en ”pæn” skole i modsætning til bisseskolerne: Sølvgade, Nyboder, Holsteinsgade og Ryesgade.

For et par år siden samlede jeg årgang 1956/57, begge de to IV. mellemskoleklasser: pigeklassen og drengeklassen. Her blev det klippet ud i pap og bøjet i neon: de mange drenge (og få piger), der *ikke* kom i realklassen kunne alligevel fortælle om et godt liv med uddannelser, der betød stillinger som regnskabschef, fuldmægtig, el-installatør, læge, geograf, tømrer mm. De kom enten i realklassen på nogle af ”bisseskolerne” eller de gik ud efter IV. mellem. Mærkeligt nok kom der fem drenge fra Ryesgade skole i vores realklasse, årsagen var, at de slet ikke kunne oprette en hel realklasse – på ”bisseskolen” – men tydeligt var det, at de slet ikke var så dygtige som de fleste af de af vores egne, der altså ikke fik lov til at fortsætte

Efter ni år i drengeklasser skete miraklet: I realklassen var halvdelen piger og halvdelen drenge, og så sad vi for første gang på rigtige stole på biblioteket/læsestuen. Tænk at man kunne sidde og kigge på alle de dejlige piger – i smug, time efter time og drømme om hede kys og fantasere om ”det andet”. Ellers havde småforelskelserne hørt til i frikvartererne og senere på lørdagsaftenerne – nu var de helt tæt på! Herligt!

Lærerne i underskolen – 1. – 5. klasse

Vi fik en rar men bestemt dansk- og klasselærer i underskolen, Borre Larsen, som glædeligvis var meget interesseret i fodbold. Det betød, at gymnastiktimerne, der foregik på Fælleden forår og efterår, altid var fyldt med fodbold, og vi var inddelt i hold, der dystede mod hinanden – og resultaterne blev løbende noteret på tavlen i klassen. Vi skrev mange staveord, genfortællinger og stile. Vi lærte, at man altid kunne starte en stil med ”Fra tidernes morgen ... har hunden været menneskets bedste ven”, når emnet altså var kæledyr. Vi havde mange dansktimer på ugeskemaet, så der var tid til at have skrivning på skemaet, først med blyant og i femte klasse med pen og blæk i hæfter med forskrift Der var højtlesning en time om ugen – og også indimellem. Det bedste var, at han var rigtig god til at finde spændende historier. Jeg købte ofte bøgerne efterfølgende hos en antikvitetsboghandler i nabolaget for 10 eller 25 øre. Jeg har fx stadig Jan Peiters ”Den grå klippes hemmelighed”. Vi slugte hvert ord, han læste op – spændende var det.

I 3.-5. klasse havde vi et fag, der hed ”Frie øvelser” – to timer om ugen. I dag ville man kalde det for en slags orientering. Det foregik på den måde, at læreren fortalte fra historiebogen, skrev det vigtigste på tavlen, hvorfra vi kunne skrive det med smuk håndskrift i vores historiemappe. Jeg har mappen endnu med emner som Kirke og gejstlighed, Thors rejse til Udgård, Harald Blåtand, Valdemar-tiden mm. Vi kunne indsætte illustrationer, som vi fandt rundt omkring og dekorere overskrifterne. Billedet af Jellingestenene fik jeg

af min far, som havde fået det af min onkel efter en tur i Jylland. Det var jeg meget stolt over, kan jeg huske. Det var så spændende at have dette fag – en vidunderlig afveksling i dagligdagen.

Udenfor kirken står 10 runestenene 39

Runestenene i Jelling

Runestenene i Jelling
som man kalder Jellingstenene, og som
er rejst af Gorm den Gamle og hans søn
Harald Blåtand. Gorm den gamle rejste den
lille Jellingsten, til minde om sin hustru
Thyra Dannebød. På stenen står: "Gorm konge
gjorde dette mindesmærke efter sin kone,
Danmarks bød." Harald Blåtand rejste den
store Jellingsten over sine forældre og over sig
selv, idet han fortæller at han samlede Dan-
marks og Norge og gjorde Danskerne kristne,
på stenen står: "Harald konge bød gøre
dette mindesmærke efter sin fader og efter
Thyra sin moder, den har som vandt at
Danmarks og Norge og gjorde Danerne
kristne."

Fra mappen i faget "Frie øvelser" i 3.-5. klasse, ca. 1952.

I underskolen havde vi en regnelærerinde ”Spørseren”. Hun havde en lille bog, hvori hun satte spørgsmålstegn ved en elev, der lavede uro eller bare kiggede hos sidekammeraten, kom til at grine højt, havde glemt hjemmeregning o. lign. Når man så havde 5 ”spørser” fik man en seddel med hjem om, at man skulle regne 25 ekstra stykker til næste dag. En dag havde jeg glemt at regne hjemme, og jeg vidste, at jeg allerede havde 4 ”spørser”. Jeg lavede en seddel som undskyldning underskrevet af min mor. Jeg havde ellers øvet mig på underskriften mange gange. *”Er det virkelig din mors underskrift?”*. *”Ja”*, løj jeg. *”Vi får se”*, sagde ”Spørseren”, og så sendte hun en af mine klassekammerater ud efter min storesøster. Av for pokker! Hun kom ind i klassen: *”Er det din mors underskrift?”* Jeg kan huske at hun sendte mig et blik, der sagde: din klovn, jeg kan da ikke sige ja, det er alt for tydeligt. Jeg fik skæld ud hjemme og i regnetimen næste dag bankede min mor på døren og undskyldte sin drengs opførsel. Men det kunne de altså tillade sig, bare at udøve fuld kontrol (det ord staves bedst bagfra) over eleverne.

Vi have også Jørgensen i faget tegning. En meget rar ældre lærer, som vi også havde i historie, hvor han fortalte drabelige og spændende historier fra den nordiske mytologi. ”Tegnelokalet” var en stor kasse, som af ordensduksene blev bragt ned i vores klasse. Deri hvori der lå papir, blyanter, pensler og akvarelfarver med tilhørende skåle til vandet og meget mere. De fleste opgaver handlede dog om at tegne efter modeller – cigarkasser o. lign. der blev placeret på katederet. Nogle gange om året skulle vi så op til katederet og vise vores mappe med alle tegningerne og få en karakter, som blev noteret uden på mappen. Jeg var ikke ret god til tegning. Derfor startede jeg altid med at sige, at jeg skulle hilse mange gange fra mine tre storesøstre. *”Ja, de var så dygtige”*, svarede han altid, smilede glad og gave mig mg – et syvtal.

I mellemskolen – 6. – 9. klasse

Vi fik en af skolens strengeste lærere i mellemskolen ”Nøglen”, kaldte vi ham. Sikke nogle lussinger han kunne slå: han holdt fast i kinden med den ene hånd og når man så troede at lussingen kom fra den anden hånd, men nej den kom fra hånden på kinden. Han var ikke for ingenting gammel landsholdsspiller i håndbold. Herudover havde han den uvane at ”prikke” én nøgle i hovedbunden. Det gjorde virkelig nas! Da jeg mange år senere læste til lærer, mødte jeg ham tilfældigt uden for skolen. Jeg fortalte jeg ham med stor glæde, at jeg nu også skulle være lærer. Men straks holdt han en enetale om, hvor onde børn var, de var faktisk født onde og de skulle tugtes ... Det blev en kort samtale. Til den omtalte sammenkomst med klassekammeraterne næsten 50 år efter, var jeg ikke alene med lignende ubehagelige oplevelser med ”Nøglen”.

Men vi havde gud ske lov en myndig og behagelig lærer – Dahl - i regning fra første mellem og senere som klasse- og regnelærer i realklassen (10. klasse). Han kunne lide børn. Han slog aldrig, og det satte vi trods alt stor pris på. Han var rigtig god til at lære fra sig. Da skolen fyldte 100 år var der åbent hus. Han blev i en stopfyldt gymnastiksal præsenteret som den ældste lærer, der var til stede. Han fik et helt usædvanligt stort og taknemmeligt bifald – det var fortjent. Men mest tydeligt husker jeg en ganske bestemt dag i III. mellem. Inspektøren kom ind i klassen og fortalte at Dahl ikke kunne komme i skole, fordi hans søn var blevet dræbt under en militærmanøvre dagen før. Der blev meget stille i klassen. Vi var oprigtigt kede af det og samlede straks ind til en bårbuket. Da han nogle dage efterkom tilbage og takkede for blomsterne, knækkede hans stemme lidt over. I den time havde vi for første gang ikke en lærer, men et helt almindeligt menneske, der var tynget af stor sorg.

”Blåt tøj og mg÷”

På trods af ”Spørseren” var jeg glad for regning, især da vi fik den rare lærer i mellem skolen. Vi fik karakterer 4 gange om året, noteret i en karakterbog, som skulle skrives under af forældrene. Jeg fik for det meste mg+, der i dag svarer til 10. Ellers var min favoritkarakter mg÷. Jeg efterlevede min mors motto: *”Ole! Husk at blåt tøj og mg÷, det er altid pænt”*. Men i oktober i IV. Mellem til terminsprøven kunne jeg ikke finde ud af opgaverne. Jeg fik tg, det betød temmelig godt, men det svarer til 02 – altså helt i bund. Nej, hvor var jeg flov, da jeg skulle hjem og have karakterbogen skrevet under. Jeg lovede mine forældre, at det ikke måtte gentage sig, og at der til jul igen skulle stå mg+. Hver gang vi havde terminsprøve fik vi opgaver fra tidligere mellem skoleeksamensopgaver. De var samlet i en bog, som vi havde og jeg havde opdaget, at man selv kunne købe facitlisten hos boghandleren. Det gjorde jeg så, og i løbet af to måneder regnede jeg alle stykkerne – 3-4 timer hver eneste dag også i weekenderne. Når det var svært regnede jeg tilbage fra facitlistens tal og fandt på den måde det rigtige facit. Jeg fyldte seks kladdehæfter, som jeg selv købte, fordi man på skolen skulle aflevere et brugt kladdehæfte for at få et nyt hos viceinspektøren, som bladede hvert hæfte igennem for at se om der skulle være en tom side, der ikke var blevet udnyttet. Midt i december gik jeg roligt til terminsprøve, jeg havde jo regnet alle stykkerne og med et hemmeligt system, hvor jeg med en prik fra passernålen i et bestemt system markerede facittallene under de andre tal i stykkerne. Og hvad skete der: ug og det betyder umådeligt godt – højeste karakter – men for at springet ikke skulle se for voldsomt ud fik jeg dog kun mg+. Men alligevel – jeg var pavestolt af mit arbejde – og nu kunne jeg regne.

”Hold din kæft dit omvendte fuglelokum ... ” lød det tit fra engelsklæreren. Jeg vidste at han var træner i en fodboldklub, men ikke at han der blev kaldt ”svåger”. Da en af kammeraterne fik mig til at spørge ham om, hvad svoger

hed på engelsk, faldt bemærkningen promte: "Ud med dig din platfodede agurk." Så stod man ude på trappeafsatsen og kedede sig og skjulte sig bag nogle store varmerør for inspektøren, hvis han skulle komme forbi.

"Tenoren" havde vi til sang og tysk. Han var tidligere operasanger, hvilket vi tit hørte på optaget på en spolebåndoptager. Han var så flink og rar som dagen var lang. Der blev lavet en del ballade i hans timer – smadder uretfærdigt, men sådan er det tit.

Eftersidninger

Udover lussinger mm. fra nogle af de mandlige lærere, var eftersidninger er meget brugt afstraffelsesmiddel. I et af skolens lokaler mellem kl. 14 og 16 skulle man "sidde over". Her sad jeg hos lærer O.J. i december 1956 i III. Mellem (8.kl.). Hos ham måtte man ikke lave lektier, som jo ellers var meget rart, men lave utallige skriveøvelser: "Ole må ikke lave uro i timerne" i hele timen på 50 min. Med fineste hånd-skrå-skrift. Mærkeligt nok var "svederen" udstedt af den rare fysiklærer Preben; det må have været ekstra uheldigt. Men det værste var at den skulle skrives under hjemme. Denne gang var det min mor, der skrev under, hende hvis underskrift, jeg ellers havde trænet meget på at efterligne, og så vankede der skæld ud. Jeg prøvede som oftest at få min far til at skrive under, idet han havde et mere afslappet forhold bare jeg lovede bod og bedring.

Skolens stempel: Dato: 12/12 1956

Til Hjemmet

Det meddeles herved, at Deres barn Ole O.J. 13/12 - 56

skal sidde efter tors dag den 13/12 fra kl. 2 til kl. 3

Årsagen er stædig uro

Forevist i hjemmet:

O. Lomskær Foreldres eller værges underskrift. Preben Olsen Lærers underskrift.

125,000. 1-56 (1 pakker à 250) Vend! :P. 1101

Skolebespisning

Dengang fandtes der ikke skolekantiner men noget lignende. Vi kunne få gratis frokost hver dag. I underskolen foregik det nede i ”Spise”-kælderen, hvor vi fik 4 halve og en kvart sødmælk. Vi kunne også få ekstramadder, rugbrød med syltetøj, dejligt. Men puh ha: ostemadderne. Osten bøjede tit op i begge ender, sålelæder kaldte vi den. Jeg fik den altid diskret puttet ned i bukselommen for i det efterfølgende frikvarter at få den smidt over plankeværket ned i skralderummet, der lå i et hjørne af skolegården. Min mor undrede sig godt nok tit over, hvorfor min ene lomme var noget stiv i stoffet, men det havde jeg så sandelig ikke mærket noget til ...

Skole og hjemsamarbejdet

En dag om året i underskolen kunne forældrene overvære undervisningen. På forskellig måde fik de fleste af os forklaret vores mødre, at det ikke var spor interessant for dem, hvilket betød, at det var de samme to pæne elevers pæne mødre, iført pels og fin hat, der sad nede bag i klassen og virkede interesserede.

I mellemskolen blev forældrene indkaldt til samtale med klasselæreren et kvarters tid en gang om året. Jeg ventede i spænding på, hvad læreren nu havde sagt, for en ting vidste vi: forældrene og lærerne var altid enige om hvad en god elev var og hvordan en god elev burde opføre sig. Jeg kan huske at min mor i III. mellem kom hjem med den besked, at det gik rimeligt men at jeg godt kunne tage mig mere sammen, hvis jeg skulle nå samme niveau som mine tre dygtige storesøstre. Og så tilføjede han, at han ikke mente at min legekammerat Bjørn var det rigtige selskab for mig, hvilket min mor indprentede med den ”bestemte” stemme. Vi legede ellers godt sammen og spillede en masse fodbold ovre i Øster Anlæg om aftenen. Det fortsatte vi nu med. Det skulle de altså ikke bestemme og i øvrigt kunne de jo ikke kontrollere det.

Time efter time efter time ...

Langt de fleste timer i alle 10 år, med som nævnt alt for få undtagelser gik stort set på samme måde: først overhøring i det vi havde fået for dagen før – en efter en – hvorefter læreren gennemgik det nye stof, som vi skulle kunne genfortælle næste gang. Ofte kunne vi regne ud, hvornår vi var i fare for at blive kaldt op til tavlen for det gik jo så nogenlunde på skift, idet lærerne noterede hvem der blev hørt i en lille notesbog. Men alligevel skete det at en blev kaldt op – og ikke havde læst. Når læreren kiggede rundt i klassen, var det os en gåde, hvordan han kunne se, hvem der ikke havde læst hjemme! Vi

prøvede jo alle at se så velforberedte ud! Det fandt jeg senere ud af som lærer selv, det kan man bare se på børnene – hvis man altså ville.

Men i realklassen fik vi en ny ung lærer i dansk Gunnar Jørgensen. Det var en omvæltning for han lærte os at diskutere tolkninger af teksterne fra læsebogen. Jeg kan tydeligt huske, at vi havde fået det norske digt ”Terje Vigen” for hjemme. Vi forventede at vi så skulle overhøres i det næste gang, men nej: han gav os nogle spørgsmål til teksterne, og vi måtte tale med sidekammeraten om det. Utroligt! Sikke nogle timer vi havde. Med de lærere - og med de skønne piger i klassen - blev dette sidste skoleår ganske behageligt.

Lørdagsaftener

Vi kunne i de sidste år i skolen godt svagt fornemme at lærere var forskellige, især de unge i forhold til de gamle. I tredje mellem genindførte vores nye unge fysiklærer Preben Olsen – i øvrigt sammen med engelsklæreren - lørdagsaftener i pigernes gymnastiksal for de tre ældste klasser, der på skift lavede underholdning – med dans bagefter. Når man altid havde gået i en ren drengeklasse, så var det vidunderligt at danse med pigerne, strejfe deres kind, dufte deres hår ... Det var trods alt noget andet end at hinke og lege kongeløber i frikvartererne. Og så følge dem hjem: vi gik tre drenge bagved fem piger og da de hver især var kommet hjem til deres gadedør, sagde vi farvel og tak! End ikke et håndtryk turde vi give pigerne.

Engang havde pedellen fundet tomme flasker i buskadset. Men fysiklæreren kunne sige til os, sådan indirekte – men vi forstod det godt: hvis I ikke holder op med det pjat, så ville de gamle lærere igen forsøge at få stoppet lørdagsaftenerne. Sådan havde vi aldrig oplevet en lærer før. Derfor gjorden vi alt for at overholde aftalerne. Vi havde noget sammen, de unge lærere og os!

Sexualundervisning

En dag blev alle drengene i III og IV mellem gennet ned i gymnastiksalen og skolelægen var i hvid kittel, så vi ikke skulle være i tvivl om, at det var en slags sygdom, vi skulle høre om. ”Nøglen” havde det skarpe blik på, hvis der skulle opstå uro eller blot en stille fnisen. Efter alt det med de to slags celler fik vi at vide at pigerne var noget helt enestående. De kunne være underlige, men det var når de havde ”deres”. Men vi skulle vide at pigerne ikke brød sig om alt det der med kys og kram. Det ønskede de først flere år efter, at de var gået ud af skolen. Den dag ville nok komme, hvor vi blev gift og fik lov til det hele. Det var svært at lade være med at fnise indimellem, men så sendte ”Nøglen” små projektiler af sted og så blev der ro.

Til slut var der mulighed for at stille spørgsmål, skriftlige og uden navn – det var tilladt. Første spørgsmål var *"Hvor lang skal den være?"* Lægen var ikke i tvivl om hvad *den* var for noget. Jeg kan huske, at han nævnte et antal centimeter men ikke hvor meget. Selv om jeg ikke kan vide det, så var der nok gang i målebåndene senere på dage. Næste spørgsmål var *"Hvordan gør man en pige liderlig?"* Skolelægen startede med at sige, at det måtte man slet ikke. Han syntes det var forkert fx at blande snaps og gul sodavand for at snyde pigerne. Så fik vi da den fidus. Timen sluttede og vi gik ud - og pigerne stod klar til at gå ind til (næsten) samme time. De ville nok få at vide, at drengene kun tænkte på én ting, hvorfor de skulle passe meget på. Vi smilede skævt til dem, dem der slet ikke kunne lide at blive kysset og krammet.

Et vidnesbyrd

Ved afslutningen efter realklassen fik vi vores eksamensbevis med både års- og eksamenskaraktererne. Mit gennemsnit var ikke så langt fra mine storesøstres, så lidt stolt var jeg. Men vi fik også et vidnesbyrd. Der stod: *"Ole har gode evner og har arbejdet med god flid. Opførslen har været god."* Det var jeg glad for. Senere fik jeg dog fortalt, at der nok stod noget helt andet: at jeg har jævne evner, være doven og lavet en del uro. Det forstod jeg som sagt ikke. Årsagen var nok, at det kun var i det sidste år, vi i dansktimerne fik lært at tolke tekster og udsagn.

Nu skulle vi forlade barndommens skole. Vi forlod et lille velordnet samfund, beskyttet og autoritært som det var og gik ud i den store kaotiske verden. *"Bare vent til I kommer ud i livet, så skal I nok få kærligheden at føle"*, var "Nøglen"s evige omkvæd.

Da vi mødtes igen efter ca. 55 år, var vi en del, der var enige om, at vores skoletid bedst kunne beskrives med 3. vers af Poul Henningsen og Bernhard Christensens berømte NÅ-vise:

Man gled ind på skolens sure bænkerad.

Bare gab! Så passer læren kundskabspumpen

med tortur som ligninger af tredje grad.

Man fik hård hud dels på sjælen dels på rumpen.

Der sad man så

og gloede dumt.

Så sae man ... NÅ